مدیریت شهری
شماره ۴۷ تابستان ۹۶
No.47 Summer 2017
۵۰۵-۵۲۲
زمان دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۲/۱۲ زمان پذیرش نهایی: ۱۳۹۵/۱۲/۱

تاثیر نوگرایی سبک زندگی در معماری خانه های دوره پهلوی اول، شهر همدان

غلامرضا ابراهیمی – پژوهشگر دکتری معماری، دانشکدهٔ معماری و شهرسازی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
حسین سلطان زاده* – دکتری معماری، دانشیار، دانشکدهٔ معماری و شهرسازی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
شروین میرشاهزاده – دکتری معماری استادیار، دانشکدهٔ معماری و شهرسازی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

سبک زندگی که خود اصطلاحی است که در بطن خود مولفه های اجتماعی فرهنگی و اقتصادی، را می پروراند، تاثیر عمیقی در الگوهای رفتاری وگرایشهای ذهنی افراد جامعه دارد. یکی از مصادیق و جلوه های تجلی سبک زندگی، کیفیت مکان گزینی و فضای سکونت بوده که به تبع آن معماری خانه را تحت تاثیر قرار داده است. هدف از تدوین این پژوهش میزان اثربخشی نوگرایی درسبک زندگی مردم شهرهمدان دردوره پهلوی اول و میزان اثر بخشی آن را در عرصه معماری خانه ها می باشد. روش تحقیق پژوهش مورد مطالعه، از نوع تحلیل تاریخی تفسیری بوده که از یک سو نوگرایی سبک زندگی در شهر همدان با نگاه گذار از سنت به تجدد با رویکرد تاریخی توصیف شده و بازتاب مولفه های مفهومی نوگرایی سبک زندگی در معماری خانه ها با نگاه تحلیل فضای معماری بررسی شده است. منابع اطلاعاتی پژوهش بر اساس مطالعات کتابخانه ای و میدانی بوده و روش انتخاب نمونه های میدانی بر اساس نمونه گیری هدفمند بوده است. جهت انتخاب نمونه ها تمامی خانه های مربوط به دوره پهلوی اول که دارای اسناد مطالعاتی بوده و امکان مطالعات میدانی فراهم بود مورد بررسی قرار گرفت. نتایج تحقیق نشان دهنده نوگرایی در سبک زندگی مردم در شهر بوده که مفاهیم جدیدی از شیوه زندگی نوین ، نظیر مصرف گرائی، توسعه تعاملات اجتماعی، شکل گیری اولیه مدنیت، تمایز و تشخص اجتماعی و اهمیت اجتماعی زن را به همراه داشته است. تغییر در ساحت شیوه زندگی باعث شکل گیری سه الگوی معماری متفاوت شده است.

واژگان کلیدی: فرهنگ غرب، تحول فضای داخلی، سبک زندگی، سازماندهی فضا.

The Impact of Modern Lifestyle on the Architecture of the Houses Built in Hamedan in the First Pahlavi Regime

Abstract

Lifestyle which encompasses social, cultural, and economic factors deeply impacts upon the people's behavioral patterns and mental attitudes. One of the manifestations of lifestyle is the quality of selecting living places, which in turn influences the architecture of the houses. The purpose of the present study is to examine the extent to which modern lifestyle affected Hamadanian people`s lifestyle as well as the architecture of their houses during the first Pahlavi regime. The study adopted a historical-interpretive analytical method which describes the modern lifestyle of Hamedanian people by taking the transition from tradition to modernity into account and investigates the conceptual components of the architectural modernism of the houses using architectural space analysis. The data for the study were collected through library resources and field study. The sampling method for the field study was purposive. To this end, all the houses built during the first Pahlavi regime which had documents and were possible to visit for a filed study were examined. The results provided evidence for the modernization of people`s lifestyle which led to new concepts of modern lifestyle, such as consumerism, the development of social interaction, the initial formation of civility, social distinction and status, and social importance of women. Moreover, the findings show that changes in lifestyle resulted in the formation of three different architectural patterns. Garden houses, street houses, and evolved traditional houses were considered as reflections of architectural changes. These evolutions show the changes in people`s lifestyle as a result of transition from tradition to modernity and the evolution of architectural space due to the changes in the quality of modernism style of life

Keywords: Western culture; interior space transformation; lifestyle; space organization

* نویسنده مسئول مکاتبات، شماره تماس: ۳۳۴۴۵۴۶۴ رایانامه: H72soltanzadeh@gmail.com

این مقاله مستخرج از رساله دکترای معماری با عنوان «تاثیر تحول سبک زندگی در معماری خانه های معاصر» به راهنمایی دکتر حسین سلطانزاده درگروه معماری دانشکده شهرسازی و معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز میباشد.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

مقدمه

ایـران در اوایـل قـرن بیسـتم و مصادف بـا دوره پهلوی اول تغییـرات چندی را از سـرگذرانده کـه این تغییرات بـر سـاختار اجتماعـی، روابـط قـدرت و زبـان سیاسـی آن تاثیـر گذاشـت. نفـوذ روز افـزون اروپائیـان موجـب تضعیـف دولـت، اقتصاد داخلی و نخبگان سـنتی شـده و ایـران را در معـرض تنـد بـاد پیشـروی بـرق آسـای نظـام سـرمایه داری روبـه گسـترش غـرب قـرار داد. اولیـن جریـان نوگرایـی درسـبک زندگـی بـه تقلید از غـرب در دوره اواخـر قاجـار در جامعـه ایـران صـورت گرفـت (پیتـر آوری، ۱۳۷۶، ص ۴۳). با ادامه گسـترش روابـط ایـران بـا غـرب، تجدد طلبـی روز بـه روز فزونی نهـاد و روشـنفکران بـا ترویـج افـکار و اندیشـه هـای غربـی در قالـب مشـروطه خواهـی پایـه هـای اقتـدار سیاسـی قاجاریـه را سسـت کردنـد و باحمایـت آنهـا قاجاریـه سـاقط و سلسـله پهلـوی رخ نمـود و بدیـن ترتیـب رضا شـاه مجـری قهاری بـرای اندیشـه متجدد طلبـان شـد. یکـی از اهـداف عمـده حکومـت پهلـوی اول تجـدد طلبـی و تغییرسـبک زندگـی بـه شـیوه غربـی بود. دراین راسـتا فعالیت هایی نظیرنوسـازی و تجهیـز ارتـش، ایجاد بروکراسـی و مرکزگرائی ،توسـعه نهادهـای آموزشـی نویـن، تـلاش بـرای حضور بیشـتر زنـان در عرصـه عمومی،کشـف حجـاب، متحدالشـکل کـردن لبـاس، تـلاش برای تضعیـف نهادهـا و نیروهای سـنتی و مذهبـی برطبـق تصویرغـرب صـورت گرفـت (هدایـت، ۱۳۸۵، ص ۴۵). روی کار آمـدن حکومـت رضاشـاه و تجلـی دولت شـبه مـدرن پهلـوی اول ایران را از دیـد تحلیلگـران سیاسـی صاحب نخسـتین دولت شـبه مـدرن بـه سـبک اروپـا سـاخت کـه نوگرایـی و توسـعه دولـت سـالار جامعـه ایـران را در دسـتور کار قـرار داد. سیاسـت تجددآرانـه بـه تریـج فضای سـنتی و اجتماعـی و همیـن طور سیاسـی ایـران ر ا تغییر داد. نهـاد هـای تـازه ای چـون ارتـش منظـم، نظـام پولـی واحـد و برنامه هـای آموزشـی عرفـی بنا گذاشـته شـد (اتابکـی، ۱۳۹۳، ص ۱۸). تجـدد آمرانـه در قـدم اول سـعی در متحـول سـاختن جامعـه بـه سـبک نوین به تقلیـد ازکشـورهای اروپائـی داشـت .بـر ایـن اسـاس مدرانسـیون کشـور بـا رویـای مـدرن و وعـده هـای فریبنده اش چون رفاه، پیشـرفت و آزادی در شـهرهای ایرانـی نیـز تبدیل بـه مدرنیزاسـیون خشـن و اجباری شـد (آذری، ۱۳۹۱، ص ۶۳). تجـدد آمرانـه که بیشـتر در بدنـه و دسـتگاه هـای دولتی صورت مـی گرفت ،به صـورت تدریجـی در زندگـی خصوصـی مردم وسـبک زندگـی خانگـی آنهـا نفـوذ کـرد. سـبک نویـن زندگی مبتنـی بـر عقلانیت و ترقی، افق تـازه ای را در توجه به خـود، یعنـی خـودی که موافق بـا فردگرائـی مبتنی بر حقوق داشـت گشـوده شـد و هر چه بیشـتر بنیاد های معرفت شناسـی و هسـتی شناسـی موجـود در دیدگاه کلـی گرایـی سـبک زندگـی ایـران را به مفهـوم مدرن «فردگرائـی، عقلانـی سـازی، عرفی سـازی، دمکراتیک کـردن امـور و بروکراتیک کـردن» زندگـی داد. بازتاب تحـولات نوگرایـی، باعـث اثـر بخشـی در سـاحت های مختلـف اجتماعـی فرهنگـی و اجتماعـی، اقتصـادی سـبک زندگـی شـد و تجلـی تجـدد سـبک زندگـی خانگـی در قالـب تحـول در عرصـه معمـاری خانـه هـا بـاز نمائـی گردیـد. لـذا رویکـرد اصلـی ایـن پژوهـش بـر مبنـای خوانـش فضـا در رابطـه بـا شـیوه زندگی و تاثیـر آن بـر فضـای معمـاری خانـه هـا می باشـد. این پژوهـش سـعی دارد که با نـگاه ژرف در زمینه گفتمان فضـا در رابطـه بـا شـیوه زندگـی و تغییـرات آن گذر از سـنت به نوگرایـی در دوره پهلوی اول را مورد بررسـی قـرارداده و بازتـاب آن را در معمـاری خانـه ها بررسـی نمایـد. جهـت تبییـن بهتر مسـئله، این پژوهش سـعی در پاسـخ گوئـی بـه سـوالات ذیل اسـت.

۱. ریشـه های اصلـی نوگرایی سـبک زندگی به تبعیت ازفرهنگ غرب در شـهر همدان چه بوده اسـت؟

۲. نوگرایـی سـبک زندگی تا چه میزانـی معماری خانه هـای دوره پهلـوی اول همـدان را تحـت تاثیرقـرارداده است؟

مدل تحلیلی

ایـن پژوهـش برای پاسـخ بـه سـوالات پژوهـش دارای روش ترکیبـی ،تحلیـل تاریخی و تفسـیری می باشـد.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

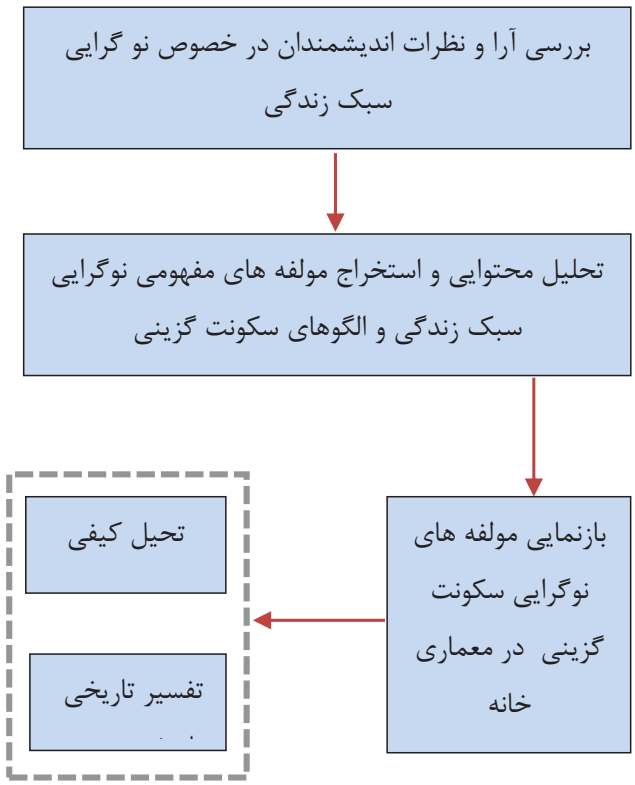

دیاگرام ۱. مدل تحلیلی پژوهش؛ ماخذ: نگارندگان.

مدیریت شهری
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۷ تابستان ۹۶
No.47 Summer 2017

این پژوهش ابتدا تلاش دارد تا به استناد به آرا و نظرات اندیشمندان در حوزه اجتماعی و فرهنگی مولفه های مفهومی در نوگرایی سبک زندگی را استخراج نماید. بسط و تشریح نظریه ها، راه را جهت تحلیل معماری خانه ها هموار می نماید. رویکرد تحلیل خانه ها بر اساس تحلیل کیفی بوده و تفسیر و تشریح نمونه ها بر اساس تفسیر تاریخی می باشد. دیاگرام شماره یک به بررسی مدل تحلیلی پژوهش پرداخته است.

مبانی نظری و ادبیات پژوهش

اصطلاح سبک زندگی به صورت عام عبارت است از روشی که مردم انتخاب میکنند که چگونه رفتار کنند یا چگونه به فعالیتی بپردازند که دارای شخصیت متمایز باشند (۱۵: ۱۹۶۹. Rappaport). مفهوم سبک زندگی بطور ویژه به انتخاب کیفیت های زندگی و فعالیت ها و شیوه های فعالیت خاص منجر شده که بر گیرنده ایده آل و تصورات می باشد؛ از نظر پیر بوردیو سبک زندگی نظام کرد و کارهای طبقه بندی شده و طبقه کننده یا نشانه های متمایز کننده است که در قالب ریختارمتمایزکننده فضا بازنمایی می شود (بوردیو، ۱۳۹۱، ص ۲۴). در این رویکرد فضا محور ، خانه به مثابه بازنمایی فضایی جهت انجام رفتار ،کرد وکار و کنش های متقابل افراد نسبت به یکدیگر بوده وبه عنوان مکانی شناخته می شود که نسبت به نوع شیوه زندگی، سازمان فضایی و عناصر آن دائماً در حال تغییر و تحول است.از نگاه بندیکرشیوه زندگی اصطلاحی است که به نحوه زندگی یک گروه و یا چندین قوم اطلاق می شود (benedikter,۲۵:۲۰۱۱). سبک زندگی از آغاز قرن بیستم توجه اندیشمندان را جلب کرد. آن گاه که برخی صاحب نظران به این نتیجه رسیدندکه

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

قشـر بنـدی جامعه براسـاس «طبقه» مبتنی بـر روابط اقتصـادی قـدرت توضیـح کلیـه تحـولات اجتماعـی و رفتارهـای انسـانی را نـدارد. پیدایـش مفهـوم سـبک زندگـی کـه عـلاوه برطبقـه اقتصـادی، شـاخص هـای دیگـری را نیز شـامل می شـود. در این دیـدگاه جامعه فقـط از نظـر اقتصـادی قشـربندی نمـی شـود بلکه بر اسـاس منزلـت راه و رسـم آشـکار، منزلـت در زندگـی گـروه هـای اجتماعـی مختلـف نیـز قشـربندی مـی شـود. بنابرایـن حوزه فرهنگـی جامعه را بایـد به منزله محصـول عوامل اقتصـادی و هم به عنـوان فرایندهایی درک کرد که کنشـگران اجتماعی برای متمایزسـاختن خویـش بـه عنوان افـرادی که بـه گـروه منزلتی خاص تعلـق دارنـد، در پیـش مـی گیرنـد (بنـت، ۱۳۸۶، ص ۹۶). در دهـه هـای اولیـه ی قرن بیسـتم بحث بر سـر مفهـوم سـبک زندگـی بـا دیدگاهـی روان شـناختی تعریفـی از سـبک زندگـی ارائـه داد که مبتنی بـر فرد بـه عنـوان پدیـده ای واحد و کامل بـوده و از این منظر ارزش هـای فـرد نقـش تعییـن کننـده ای در سـبک زندگـی او دارنـد و بـه تعـداد افـراد انسـانی مـی تـوان سـبک زندگـی متصور بـود. از دهه ۱۹۸۰ایـده، فردی بـودن سـبک زندگـی، ایـن بار بـا تکیه بـر ویژگی های زندگی در وضعیت پسـت مدرن برجسـته شـده اسـت (الفـت و سـالمی، ۱۳۹۳، ص ۱۲). چنانکـه امـروزه گروهـی ازصاحـب نظـران بـا دیدگاهـی متعـادل تـر، سـبک زندگـی را پدیـده جمعی مـی دانند کـه در هر سـطح فـردی و جمعی مطالعـه می شـود (stephen Fkenney ۱۹۹۴:۵۶). برخـی صاحـب نظـران تنـوع سـبک زندگـی را محصـول مدرنیسـم مـی داننـد. زیرا مدرنیسـم افـراد را از قیـد انتخـاب های محـدودی که سـنت در اختیـار آنان قرار می دهد رهایی می بخشـد. ایـن صاحبنظـران معتقدنـد صنعتـی شـدن و پذیرش تقسـیم کارهـای اجتماعـی جامعـه را به سـوی تنوع و تکثـر گرایـی در زمینه سـبک زندگی سـوق مـی دهد. از ایـن دیـدگاه هـر قـدر جامعـه ای بـه لحاظ ثـرورت، دموکراسـی، تحصیـلات وفنـاوری پیشـرفته تر باشـد، تنـوع سـبک های زندگـی در آن جامعه بیشـتر خواهد شـد. رویکردهـای تئوریـک در مـورد رابطـه نوگرایـی سـبک زندگـی بـا الگـوی سـکونت گزینـی از دهـه شـصت قرن بیسـتم مورد توجـه اندیشـمندان درحوزه هـای مختلـف علـوم اجتماعـی، رفتـاری، معمـاری و شهرسـازی بـوده اسـت. از میـان متفکرینـی کـه در رابطـه بـا سـبک زندگـی و شـیوه سـکونت پرداختـه انـد میتـوان بـه آنتونـی گیدنز، بوردیـو، سـگالن، برگر، بودریـارو توماس هجـراب اشـاره کـرد. از نظرآنتونـی گیدنـز تغییـر عمـده در تجربه مـا از زندگـی روزمره و هویـت اتفـاق افتاده اسـت و مدرنیتـه با تمرکـز زدایی از سـنت راه ما را از شـیوه گذشـتگان جدا کرده اسـت (گیدنـز، ۱۳۸۸، ص ۶۲). بوردیـو شـیوه زندگـی را در دارائـی هـا نظیـر خانـه، ویلا، ماشـین، اثاثیـه و فعالیت هـای متمایزکننـده نظیـر نوع پوشـش لباس، بـازی ها و رسـیدگی بـه ظاهر بـدن تعریف کرده اسـت (الفت و سـالمی، ۱۳۹۳، ص ۲۰). از سـوی دیگر در نظر سگالن ارتبـاط سـبک زندگی بـا خانه در تقسـیم بندی فضای داخلـی خانه و تقسـیم بندی آن بـه فضاهای خصوصی و عمومـی مـی دانـد. محقـق ازشـمند دیگـری کـه فعالیـت گسـترده ای در مـورد سـبک و شـیوه زندگی در ارتبـاط بـا مسـکن گزیـدن و بـه ویـژه خانـه انجـام داده، پیتـر برگرمـی باشـد.از نظـر برگـر مدرن سـازی زندگـی مـلازم رشـد اقتصـادی اسـت و محـرک آن تکنولـوژی می باشـد (گیدنـز، ۱۳۸۸، ص ۶۴). بودریار در زمینـه شـیوه زندگـی روزمـره و چگونگـی اسـتفاده از فضـا، معتقـد اسـت کـه دنیـا معنـای واقعـی خـود را از دسـت داده و زندگـی بـه جـای عرصـه زیسـتن بـه فضـای تبـادل کالا و تجـارت تبدیـل شـده اسـت. توماس هجـراب بـه تحـول فضـای سـکونت در رابطه بـا سـکونت گزینـی اشـاره دارد و معتقـد اسـت کـه تغییـر اولویـت هـای خانه بـا سـطح درآمد، محـل کار وسـبک کارفـردی، در ارتباط اسـت. جدول شـماره دو بـه بررسـی رابطـه سـبک زندگی بـا مسـکن گزینی از

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

دیـدگاه صاحـب نظـران پرداخته اسـت.

مولفـه هـای نوگرایـی سـبک زندگی در شـهر همد ان

تجدد سـبک زندگی در شـهر همدان دوره پهلوی اول ریشـه در تحولاتی اسـت کـه در عرصه هـای فرهنگی، اجتماعـی، اقتصـادی، کالبـدی و مدیریتی شـهر اتفاق افتـاد. ایـن تحـولات باعـث تغییـر اساسـی درگرایـش هـای ذهنـی، باورهـا و اعتقـادات شـد کـه بازتـاب آن در قالـب الگوهـای رفتـاری تجلـی یافتـه و در معماری خـا نـه ها را تحـت تاثیـر قـرار داد. نوگرایـی در عرصه فرهنگـی را مـی تـوان در شـکل گیـری مـدارس نوین ، تضعیـف نقـش مذهـب، کشـف حجـاب بـرای زنان و متحدالشـکل کـردن لباس بـرای مردان مشـاهده کرد. کشـف حجاب در همدان به سـال ۱۳۱۴ صورت گرفته و از تمـام معلمـان و مدیـران مـدارس، دبیرسـتانهای دخترانـه طبـق دسـتور رئیـس اداره معـارف خواسـته شـد که بـدون حجـاب شـوند. تحـول نظام آمـوزش و پـرورش در شـهر همـدان در سـال ۱۳۱۱شمشـی که یحیـی خان اعتمـاد الدولـه قراگوزلو وزیـر فرهنگ بود صورت گرفت و دبسـتان و دبیرسـتان های متعددی در شـهر ساخته شد (سـالنامه دبیرسـتان پهلوی همدان). از دیگـر تحـولات فرهنگـی در این دوره شـکل گیری خانـواده هـای تـک همسـری و شـکل گیـری خانواده هـای منفـرد مـی باشـد (مومـن، ۱۳۸۶، ص ۵۶). تحـولات فرهنگـی بـه صـورت تدریجی فاصلـه و حریم زنانگـی در سـبک زندگـی نویـن را کـم رنـگ کـرد و عقایـد و باورهـای بومـی و سـنتی چگونگـی زیسـتن جـای خـود را بـه عرفـی گرائـی و علـم بـاوری داد. در زمینـه نوگرائی در عرصه اجتماعی، شـکل گیری طبقه جدیـد اجتماعـی، اسـتقرار نظـم نویـن اداری و نظامی و ایجـاد فاصلـه طبقاتـی بود. در شـهر همـدان اداراتی نظیـر نظمیـه، فرهنگ، بلدیـه، عدلیـه و نهادهای مالی نظیـر بانـک سـپه و ملـی پایـه گـذاری شـد و بـه تبع آن تعـداد کارکنـان کشـوری در لشـگری روبـه فزونـی نهـاد و طبقـه جدیـد اجتماعـی شـکل گرفـت. ایـن طبقـه جدیـد کـه حاصـل تغییـر مدیریتـی کل نظـام اجتماعـی بـود، سـبک نویـن زندگـی را ایجـاد کرد که بـا نظـام قومـی و طایفگـی تفـاوت اساسـی داشـت. در ایـن الگـوی جدیـد، نظـام خانواده گسـترده به سـمت خانـواده هـای هسـته ای تمایل پیدا کرد و نشـانه های اولیـه جدائی نسـل ها روز بـه روز فزونی نهاد. سـاختار خویشـاوندی در ایـن الگـوی زندگی نوین نه بر اسـاس نظـام طایفگـی و نسـبت هـای نسـبی و سـببی، بلکـه بـر اسـاس موقعیـت و منزلـت اجتماعـی در دسـتگاه حکومتـی تعریـف می شـد. ایـن طبقه نو ظهور بیشـتر تمایـل بـه تمایز و تشـخص اجتماعـی داشـت (مومن، ۱۳۷۸، ص ۵۶). تغییـر در سـاحت اقتصـادی سـبک زندگی در شـهر همدان در غالب شـکل گیری عملکرد هـای جدیـد، شـکل گیـری کارخانه هـای نویـن نظیر کبریـت سـازی، چـرم سـازی و کارخانـه برق،برجسـته شـدن نقـش طبقه تجـار در قالب تجارت بـا خارجیان و واردات فـراوان صـوت گرفت. در این دوره تجارت کالا و خدمـات سـنتی درشـهر روبـه افـول نهاد و بـه جای آن کالاهـای خارجـی و وارداتـی و لوکـس روبـه فزونی نهـاد. تاثیـر عمـده تحول سـاختار اقتصادی در سـبک زندگـی را می تـوان در نقش لوازم و تجهیزات و اشـیاء در زندگـی و مصـرف گرائی به شـیوه غربی اشـاره کرد. از دیگـر عوامـل موثـر در تغییـر الگویی سـبک زندگی، تحـول در نظام شـهری و مداخلات گسـترده در عرصه شهرسـازی بر اسـاس الگوهایی شهرسـازی اروپایی بود. شـهر همدان در سال ۱۳۰۷ دسـتخوش تحول اساسی گردیـد و طـرح کارل فریش آلمانی باعث شـکل گیری میـدان مرکـزی و شـش خیابـان منتهـی بـه آن شـد. خیابـان های شـش گانـه باعـث از هم پاشـیدگی نظام الگـوی سـنتی بافـت قدیـم شـد و انسـجام محـلات و راسـته بـازار را از هـم گسسـت. لازم بـه ذکر اسـت که حضـور کارل فریـش در همدان به دعوت انجمن شـهر و رئیـس بلدیـه وقـت صـورت گرفتـه و سـند آن در روزنامـه گلگـون در سـال ۱۳۰۷ قابل مشـاهده اسـت. طبـق این سـند در ایـن روزنامه سـر دبیـر آن خواهان اصلاحـات اساسـی در شـهر بـه پیـروی از شهرسـازی آلمـان شـده اسـت. در بخشـی از ایـن روزنامـه آمـده

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

جدول ۱. مولفه های نوگرایی سبک زندگی از منظر سکونت گزینی؛ ماخذ: نگارندگان

ردیف	صاحب نظران	مولفه های نوگرایی سبک زندگی از منظر سکونت گزینی	مولفه های مفهومی سکونت
۱	آنتونی گیدنز	جدایی از سنت- متغییر بودن معنای زندگی و از جا کندگی مکان و زمان	عرفی گرایی سکونت
۳	بوردیو	تملک خانه، ویلا، ماشین، اثاثیه وفعالیت های متمایز کننده مانند ورزش و تفریح	عقل گرایی و کارکردگرایی سکونت
۴	سگالن	مسکن (فضای داخلی خانه و تقسیم بندی فضاهای خصوصی و فضاهای عمومی و تفریحی داخلی و خارجی) معاشرت و شبکه روابط خویشاوندی)	دمکراتیک سازی سکونت
۵	برگر	زندگی روزمره به مثابه شبکه ای از معانی و شکل گیری شبکه زیست،جهان	نقش تکنولوژی و بروکراسی بر قلمرو زندگی و سکونت
۶	بودریار	تنزل ارزش زیستی و معنایی مکان سکونت به مثابه کالا	اهمیت نقش اقتصادی و تجاری مکان سکونت
۷	توماس هجراب	تغییر اولویت های خانه با سطح درآمد، محل کار وسبک کارفردی، نیازها	فرد گرایی سکونت

است.

ما می گوئیم هر کاری را باید از متخصص آن فن خواست و از نظر وضعیت فعلی همدان قضاوت نکرد. باید در دنیای امروز که با این سرعت وسایل نقلیه اش از رو و زیر زمین به هوا رفته ساختمان شهر ها را از روی چه اصول و قواعدی شروع می کنند.در یکی از جرائد چندی قبل، دیدم در آلمان یک نفر نقشه سازی شهر مشغول است. نقشه جدیدی برای یکی از شهر های آلمان می سازد ما باید نقشه اساسی این شهر را ترسیم کنیم (گلگون، ۱۳۰۷، ص ۳۷). ایجاد خیابان به عنوان نماد تجدد اولین پژواک از شهرسازی نوین بود که تاثیر عمیقی بر الگوی رفتاری شهروندان داشت (حبیبی، ۱۳۸۸، ص ۱۶۲). خیابان خطی بر خلاف کوچه و برزن های بن بست و کم عرض و تاریک، فضای دیداری و ملاقات عمومی و گردشگاه و مشاهده مناظر را فراهم می کرد. نظم نوین شهری باعث اثر بخشی در الگوی رفتاری شهروندان شد و حضور در خیابان در قالب کالسه سواری و یا پیاده روی و یا مشاهده عابران از روی بالکن های طبقات فوقانی خانه ها، الگوی نوینی از سبک زندگی را نوید می داد که مدل آن را از شهرنشینی اروپا به عاریت گرفته بود. در این الگوی فضائی، فضاهای جمعی شهری و کارکردهای جدید در لبه خیابانها جایگزینی برای فضاهای بیرونی و چند عملکردی خانه ها می شد. از سوی دیگر شکل گیری نهاد بلدیه و تنظیم مقررات و ضوابط برای ساخت بنا در قالب بدنه سازی، امور خانه سازی را به سمت بروکراتیک شدن خانه سوق می دهد. شکل گیری خانه های خیابانی با بدنه های همگون باعث اثر بخشی در نظام الگوی زندگی بود که خواهان الگوی زندگی همسان و تابع نظم و مقررات دولتی بود. جدول شماره سه به بررسی

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۷ تابستان ۹۶
No.47 Summer 2017

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

جدول ۲. مولفه های مصداقی و مفهومی نوگرایی سبک زندگی در رابطه با مسکن گزینی در شهر همدان؛ ماخذ: نگارندگان

مولفه های نوگرایی در سبک زندگی	مولفه های مصداقی نوگرایی سبک زندگی	مولفه های مفهومی نوگرایی سبک زندگی
نوگرایی در ساختار فرهنگی جامعه	شکل گیری مدارس نوین	علم باوری و عقل گرایی
		عرفی گرایی و سنت ستیزی
	کشف حجاب	اهمیت نقش زن در زندگی و فضای کسب و کار
	متحد الشکل کردن لباس	
نوگرایی در ساختار اجتماعی جامعه	شکل گیری خانواده هسته ای	دمکراتیک شدن امور زندگی
		جدایی نسل ها
	شکل گیری طبقه جدید (کشوری و لشگری)	شکل گیری فاصله طبقاتی و از جا کندگی فضا،زمان در زندگی جدید
	شکل گیری نهادهای عرفی	شکل گیری نظم نوین زندگی
نوگرایی در ساختار اقتصادی جامعه	توسعه تجارت با غرب	مصرف گرایی
	شکل گیری بنگاههای جدید اقتصادی	اهمیت اشیا در فضای زندگی
	شکل گیری اقتصاد صنعتی	اهمیت یافتن مسکن به عنوان کالاو نقش تجاری آن
		تولید انبوه کالا و لوازم و تجهیزات خانه
نوگرایی در ساختار کالبدی شهر	تخریب نظام سنتی کالبدی	توسعه فضاهای عمومی و جمعی
	شکل گیری مفاهیم نوین شهری	زیبا شناسی نوین فضای شهری
		شکل گیری فضاهای نو ظهور شهری نظیر میدان، خیابان، کافه و سینما
	شکل گیری نهادهای مدیریت نوین شهری	بروکراتیک شدن امور خانه سازی

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

جدول ۳. فاکتورهای تبیین کننده شاخص های معماری جهت رده بندی نمونه ها؛ ماخذ: نگارندگان.

الگوی فضا	فاکتورهای تبیین کننده شاخص های معماری جهت رده بندی نمونه ها
الگوی کلان فضا	الگوی ویژه کلان فرم، تنوع فضا (باز –نیمه باز– بسته– پوشیده)؛ الگوی دسترسی ویژه با محیط پیرامون؛ الگوی خاص جهت فضاهای سکونتی و خدماتی؛ الگوی ویژه تفکیک فضای جنسیتی (بیرونی و اندرونی)
الگوی فضای میانی	سازماندهی خاص فضای داخل، الگوی ویژه ارتباطات افقی و عمودی، الگوی ویژه فضاهای تقسیم و مک ث،الگوی ویژه فضاهای جنسیتی در الگوی رفتاری خانواده (فضاهای خصوص،نیمه خصوصی و عمومی)، بسط چشم اندازی از داخل به بیرون
الگوی خرد فضا	تزیینات خاص– عناصر ویژه معماری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۷ تابستان ۹۶
No.47 Summer 2017

مولفه های مصداقی و مفهومی نوگرایی سبک زندگی در رابطه با مسکن گزینی در شهر همدان پرداخته است. جدول شماره ۲ به بررسی مولفه مفهومی نوگرایی سبک زندگی در رابطه با مسکن گزینی در شهر همدان پرداخته است.

نوگرایی سبک زندگی در شهر همدان،به صورت تدریجی معماری خانه های شهر را تحت تاثیر قرار داده و الگوهای ویژه ای از معماری خانه تجلی یافته است.جهت بررسی الگوهای تحول یافته در مرحله اول سی و هفت خانه مربوط به دوره پهلوی اول مورد شناسایی قرارگرفت.در مرحله دوم الگوهای معماری خانه ها با توجه به ویژگی های خاص معماری و داشتن ویژگی های مشترک فضایی دسته بندی گردید.جهت دسته بندی نمونه ها ویژگی های کلان،میانی و خرد معماری خانه ها ملاک بوده که در جدول شماره سه فاکتورهای تبیین کننده مولفه های این رده بندی را نمایش داده است.

نتیجه حاصل از این رده بندی نشان از وجود سه الگوی متمایز معماری در قالب «الگوی معماری خانه باغی»،«الگوی معماری خیابانی» و «الگوی معماری تحول یافته سنتی داخل بافت» می باشد.

معرفی الگوهای معماری خانه ها

الگوی معماری خانه باغی

الگوی معماری خانه باغی بیشتر مورد استقبال طبقه تجار و اعیان بوده و و محل قرارگیری این الگوی معماری بیشتر در نواحی تازه توسعه یافته شهر بود و غالباً به صورت منفصل از بافت پیوسته قدیم احداث می شدند. الگوی معماری این خانه ها اغلب به صورت تقلیدی از معماری ویلاهای اروپای قرن نوزدهم اروپا می باشد. ویژگی کلان فرم خانه های مورد مطالعه به صورت کوشکی بوده و اغلب چهار طرف بنا دارای پنجره می باشد (تصویر ۱). این کوشکها غالبا دارای دو طبقه و زیر زمین می باشند و سقف آنها به صورت شیروانی می باشد. در عرصه سازماندهی فضای داخل نظام ارتباط افقی به صورت راهروهائی تامین می شود که اغلب در میانه و یا در عقب سرا قرار می گیرد و با یک و یا چند راه پله در ارتباط است. نظام تقسیم بندی پلان بیشتر مبتنی بر نیازهای عملکردی است و عناصر جدید عملکردی نظیر آشپرخانه و سرویس بهداشتی در فضای داخلی جانمایی شده است. از سوی دیگربه

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]



تصویر ۱. خانه پوستی زاده؛ ماخذ: نگارندگان

لحـاظ فرهنگـی مرز بیـن فضـای زنانه و مردانـه تقریبا وجـود خارجی ندارد. شـکل گیری این خانـه ها بازتاب تحـول اجتماعـی فرهنگـی و اقتصـادی در طبقه اعیان و تجـار بـوده که نسـبت به سـایر گروه هـای اجتماعی نسـبت بـه پذیـرش الگـوی زندگـی غربـی آمادگـی بیشـتری از خـود نشـان مـی دادنـد. افزایـش سـرمایه اقتصـادی در ایـن طبقـه از گـروه اجتماعـی، باعـث اثر بخشـی در نهـاد اجتماعـی و فرهنگـی جهـت پذیرش الگـوی نویـن سـبک زندگـی بـه تبعیـت غـرب شـد و بـه لحـاظ مفهومـی شـکل گیری ایـن گونـه از خانه ها نشـان از تجـدد و تمایـز طلبـی نسـبت بـه سـایر گروه هـای اجتماعی داشـت.

الگوی معماری خیابانی

در سـال ۱۳۰۷ شمسـی طرح خیابان کشـی و احداث میـدان مرکـزی در شـهرهمدان بـا همـکاری کارل فریـش آلمانـی طراحی و به مرحله اجرا گذاشـته شـد. ایـن طرح مبتنی بر شـش خیابان شـعاعی بـوده که به میـدان مرکـزی منتهـی مـی می شـد. احـداث خیابان هـا باعث تعریـض و تخریب گسـترده دربافـت تاریخی شـهر شـد و نظام شـهر سـازی قدیم شـهر را دگرگون سـاخت (تصویـر۲). بـه تناسـب تغییـرات گسـترده در نظام شهرسـازی، معمـاری خانه ها تحـت تاثیر احداث خیابـان هـا نیـز دچـار تحـول گردیـد. بررسـی ایـن الگـوی معمـاری نشـان از وجـود معماری دوگانـه بوده و معمـاران آن دوره کوشـیده انـد بیـن تجـدد آمرانـه دسـتگاه دولتـی و اصول سـنتی و بومـی زندگی تعامل و گفتمـان ایجـاد کنند.

ایـن معمـاری دوگانـه مبتنی بـر دو سـاحت بیرونی و درونـی اسـت. الگـوی کلان معمـاری ایـن خانـه ها در نمونـه هـای مورد مطالعـه دارای دو طبقه بـوده که در سـاحت بیرونـی، در طبقـه همکـف بیشـتر فضاهـا به صـورت مغازه بـوده و طبقه اول به صوت اتاقهای اسـت کـه اغلـب بـه صـورت فضاهـای اداری و یا اسـتیجاری مـی باشـد. از دیگـر ویژگـی کلان معماری در سـاحت بیرونـی وجـود ایـوان سرتاسـری روبـه خیابان اسـت و بـه لحـاظ مفهومـی ایـن سـاحت،نم ود بارز تجـدد در خانـه در قالـب بـرون گرائـی ،عملکـرد گرائـی، تجاری سـازی و رعایـت بروکراتیـک در قالـب رعایـت اصول و ضوابـط بلدیـه مـی باشـد (تصویـر۳). در ایـن سـاحت بیرونـی الگـوی معمـاری تابـع نظـام و مقـررات شـهر اسـت.و بـه گونـه ای مشـخص سلسـله مراتـب نظـام حاکمیتـی را در خـود دارد.عناصر مشـابه یک شـکل و مکـرر در نمای سـاختمانها نظیر پنجره ها،سـتونها و با نشـانهای دیگـر تداعـی کننده لباسـهای متحدالشـکل نظامیانـی شـده بـود کـه همچـون سـربازانی در حـال سـان دیدن مـی باشـند (کیانـی، ۱۳۸۹، ص ۱۲۰). بر خلاف سـاخت بیرونی، قسـمت مرکزی و درونی بنا در راسـتای معماری بومی گذشـته اسـت. به طوریکه اتاق

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۷ تابستان ۹۶
No.47 Summer 2017

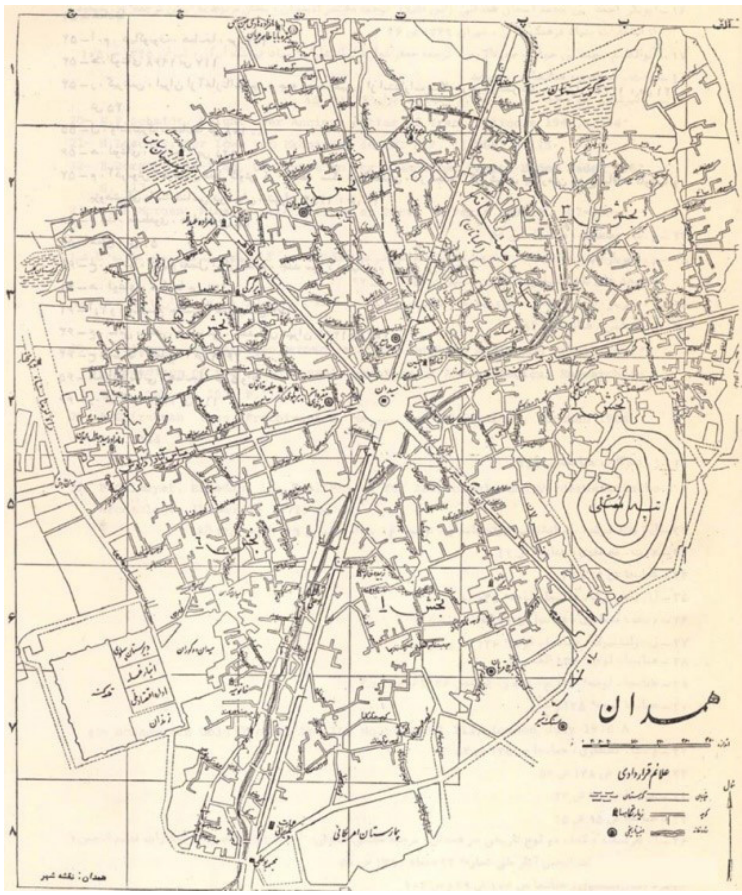

تصویر ۲. نقشه شهر همدان در دوره پهلوی اول؛ ماخذ: مصطفوی

هـای سـکونتی به سـمت حیـاط مرکـزی قـرار دارند و فضاهـای خدماتـی از سـکونتی جدا بـوده و تا حدودی مـرز بیـن فضاهـای زنانـه و مردانه وجـود دارد.

الگوی معماری خانه های سنتی تحول یافته

الگـوی دیگـر از معمـاری خانـه هائـی کـه تحـت تاثیر نوگرائـی در شـهر همـدن قابـل مشـاهده مـی باشـد مربـوط بـه خانه هائی اسـت که بیشـتر دربافت مرکزی قرار داشـته و نسـبت بـه دو الگوی قبـل دارای تحولات کمتـری در عرصـه معمـاری مـی باشـد. در ایـن الگـو، ویژگـی کلان فـرم به صورت حیاط مرکـزی و دو طبقه بـوده و دارای معمـاری درون گرا می باشـند. در عرصه میانـی و سـازماندهی فضای داخلی، می توان به شـکل گیـری سراسـری مرکـزی و راهروهـای طولـی جهـت ارتباطـات افقـی و قـرار گیـری پلـه در فضـای میانـی جهـت ارتباطـات عمـودی اشـاره کـرد. در ایـن الگـو ، فضاهـای خدماتـی از فضاهـای، سـکونتی جـدا بـوده و اغلـب در قسـمت جنوبـی بنـا احـداث می شـدند. در ایـن الگـو مـرز فضـای جنسـیتی مردانـه و زنانـه کـم رنـگ بـوده وسراسـری مرکـزی مکانی جهـت تفکیک فضـا به شـمار مـی آمده اسـت.

بدلیـل فراوانـی نمونـه هـا و عـدم امکان انعـکاس همه مـوارد در ایـن مقالـه، از هـر الگـوی معمـاری جهـت تحلیـل فضایـی سـه نمونـه کـه بیشـترین تحـولات معمـاری را داشـته انـد، انتخـاب شـده اسـت. جـدول شـماره چهـار نمونـه هـای منتخـب بـه همـراه معرفی الگوهـای فضایـی را معرفـی کـرده اسـت.

تحلیل یافته ها

تحلیـل و بررسـی نمونـه هـای برداشـت شـده در سـه الگـوی معمـاری، خانـه باغـی، خیابانی و سـنتی تحول یافتـه، نشـان دهنـده تاثیر مولفـه های سـبک زندگی

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]



تصویر ۳. خانه وکیل الرعایا (الگوی معماری خیابانی)؛ ماخذ: نگارندگان.



تصویر ۴. شکل گیری پله در سرسراس مرکزی (خانه میرابیان)؛ ماخذ: نگارندگان.

بـر تحـول فضـای معمـاری در قالـب الگـوی فضـای کالبـدی، الگـوی فضـای رفتـار اجتماعـی و همچنیـن الگـوی فعالیتـی فضـا دارد. در بررسـی الگـوی کالبدی فضـا، الگـوی معماری خانـه باغی بالاترین فضـای باز را بـه خود اختصـاص داده و در مرتبه هـای بعدی الگوی معمـاری داخـل بافـت قـرار دارد. فضـای نیمـه بـاز در



تصویر ۵. شکل گیری سرسرای مرکزی در خانه ممقانی؛ ماخذ: نگارندگان.

الگـوی خیابانـی بالاتریـن درصـد را به خـود اختصاص داده و فراوانـی فضـای بسـته مربوطه به الگـوی مربوط بـه الگوی سـنتی تحول یافته بافت می باشـد .بررسـی و دقـت در فراوانـی الگوهـای فضایـی در نمونـه هـای مـورد بررسـی نشـان دهنـده رابطـه معنـادار فضـا بـا تحـولات مولفـه هـای اجتماعـی، فرهنگـی و اقتصادی سـبک زندگـی بـوده و هـر چـه منزلـت اجتماعـی و قـدرت اقتصـادی یـک گـروه خـاص اجتماعـی ارتقـاء یافتـه، فضـای باز به سـایر سـطح افزایش یافتـه و تنوع فضائـی کاهـش یافتـه اسـت. از طـرف دیگـر بـه دلیل تعامـل بیشـتر الگـوی معمـاری خیابانـی بـا فضاهـای عمومـی و خیابان سـطح فضـای نیمه باز توسـعه یافته اسـت. در نمـودار شـماره یک فراوانی الگـوی فضایی به

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

جدول ۴. نمونه های منتخب الگوهای معماری؛ ماخذ: نگارندگان.

الگوی	عرصه فعالیت های فضا			عرصه اجتماعی فضا		
	مسکونی	خدماتی	ارتباطی	خصوصی	نیمه خصوصی	عمومی
الگو خانه بافت	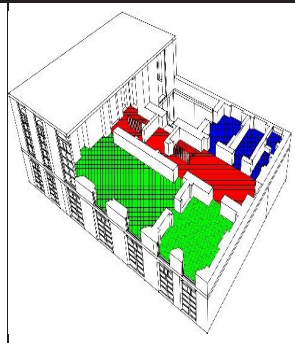 خانه شرفی	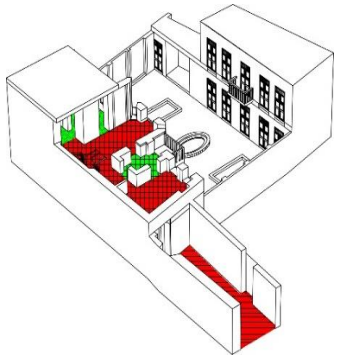 خانه میرابیان		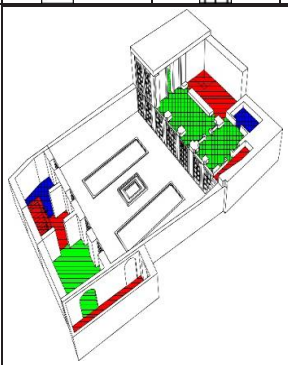 خانه سمواتی		
الگوی خانه باغ	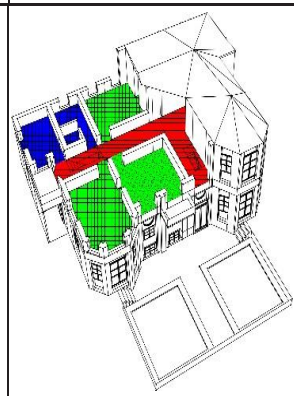 خانه مازوچی	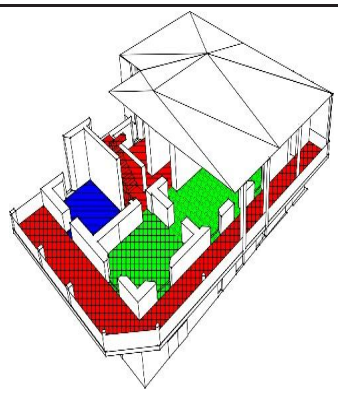 خانه جنت		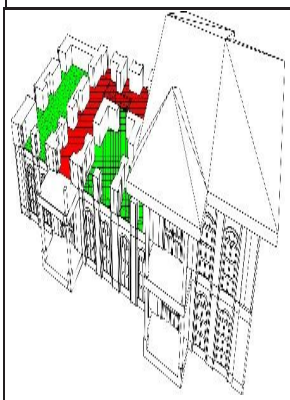 خانه پوستی زاده		
الگو خانه خیاباز ی	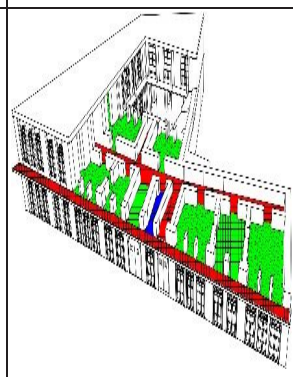 خانه شریعتی	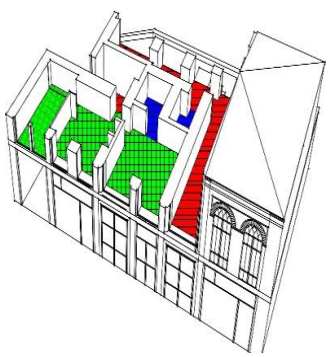 خانه بیژن		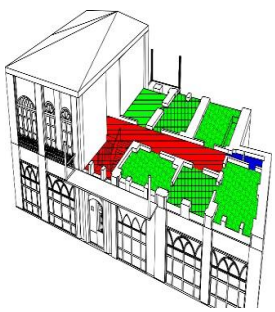 خانه وکیل الرعایا		

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۷ تابستان ۹۶
No.47 Summer 2017

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

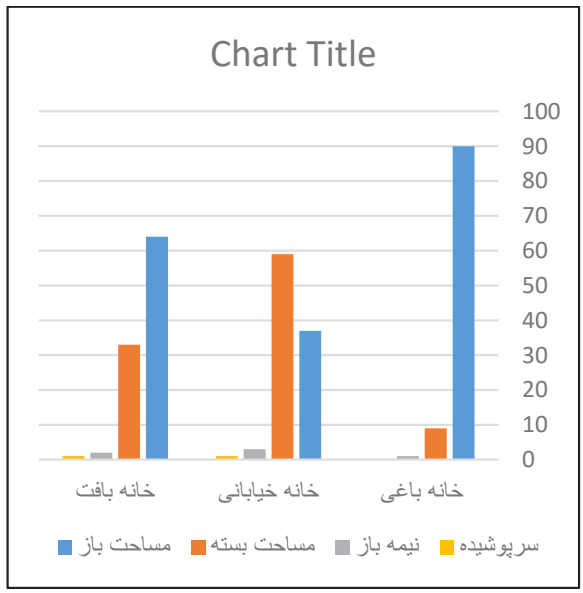

نمودار ۱. فراوانی تنوع فضای کالبدی در الگوهای معماری؛ ماخذ: نگارندگان

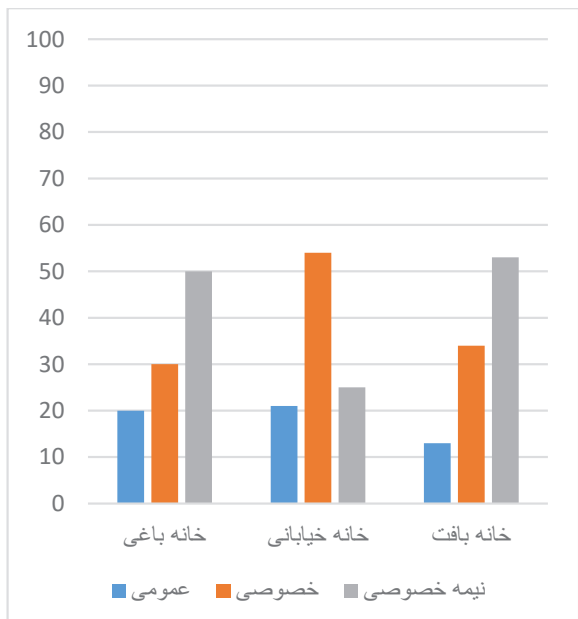

نمودار ۲. فراوانی تنوع فضای اجتماعی در الگوهای معماری؛
ماخذ: نگارندگان.

لحـاظ کالبدی بررسـی شـده اسـت.

الگـوی فرهنگـی فضـا از دیگـر بررسـی هـای انجـام گرفتـه بـرروی نمونـه هـا مـی باشـد. در ایـن بررسـی الگـوی فرهنگـی فضا شـامل فضاهای خصوصـی، نیمه خصوصـی و عمومـی می باشـد.در این تحلیـل ، فضای عمومـی در الگـوی خانـه باغـی و خیابانـی بیشـترین فراوانی را دارا بوده و فضای خصوصی در الگوی سـنتی بیشـترین فراوانـی را دارد. دلیـل عمـده ایـن امـر کـم شـدن نقش جنسـیتی فضـا و تعامل اجتماعـی افراد با عرصـه هـای خارجی و جمعی در الگـوی معماری خانه

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

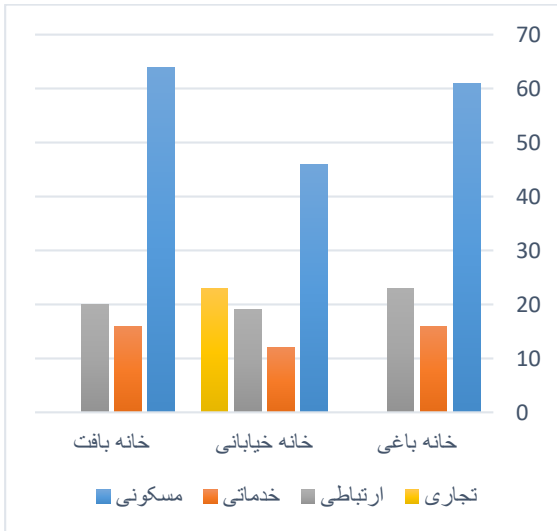

نمودار ۳. فراوانی تنوع فضای کالبدی در الگوهای معماری؛
ماخذ: نگارندگان.

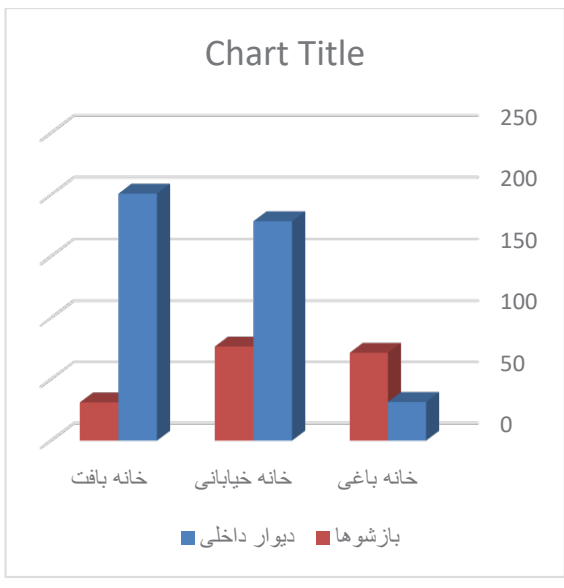

نمودار ۴. بررسی فراوانی درصد بازشوها در الگوهای معماری؛
ماخذ: نگارندگان.

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۷ تابستان ۹۶
No.47 Summer 2017

باغ می باشد. از سوی دیگر فضای نیمه خصوصی در الگوی خانه های بافت دارای بیشترین درصد بوده و علت اصلی این امر به دلیل وجود سلسله مراتب اجتماعی رفتار اجتماعی بوده که در قالب فضا بازنمایی شده است. نمودار شماره دو به بررسی فراوانی الگوی رفتار اجتماعی در نمونه ها پرداخته است.

در بررسی الگوی فعالیت در نمونه ها، خانه های خیابانی دارای بالاترین تنوع فعالیت و کارکرد را داشته و الگوی سنتی تحول یافته در مرحله بعدی قرار دارد و خانه های باغی بیشتر دارای رویکرد سکونتی می باشد. این امر نشان دهنده تاثیر مولفه

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

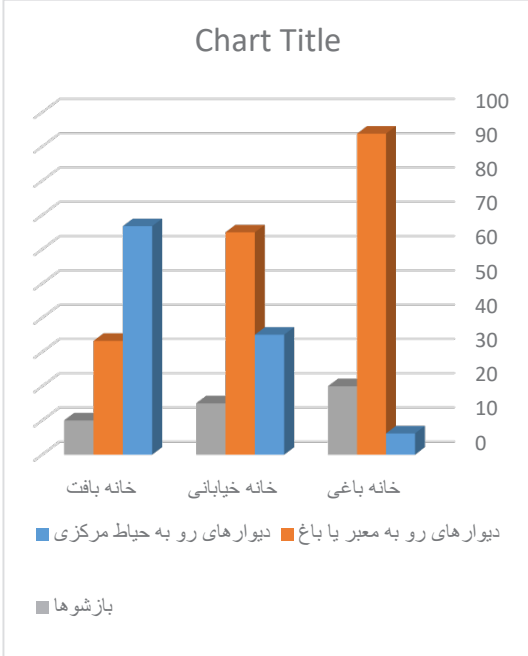

نمودار ۵. فراوانی جهت نورگیری در الگوهای معماری؛ ماخذ: نگارندگان.

اقتصادی در معماری خانه در قالب شکل گیری مولفه تجاری شدن خانه در الگوی معماری خیابانی است. از سوی دیگربه علت شکل گیری بسیاری از کارکرد ها و فعالیت ها در خیابانها، خانه های باغی به سمت عملکر گرایی سوق داده شده اند. تحلیل سازماندهی فضای داخلی از دیگر بررسی های انجام گرفته بروی نمونه های برداشت شده می باشد. بررسی ها نشان دهنده حضور پررنگ فضاهای ارتباطی افقی، عمودی در الگوهای خیابانی و خانه باغی دارد. در حالیکه در نمونه های سنتی تحول یافته ارتباط افقی و عمودی به صورت لایه پنهان در داخل سایر فضا ادغام شده و مرز مشخص ندارد. از دیگر تحولات فضای داخلی همجواری فضا های خدماتی و سکونتی در کنار یکدیگر در الگوی معماری خانه باغی است و این امر باعث شکل گیری معماری عملکرد گرا بوده است. در حالیکه در نمونه های خیابانی و سنتی تحول یافته همچنان فضای خدمات و سکونتی از هم فاصله دارند. در نمودار شماره سه فضای معماری نمونه ها از منظر الگوی فعالیت بررسی شده است.

از دیگر بررسی های انجام گرفته برروی بروی نمونه ها میزان نورگیری فضاها می باشد. بررسی های انجام گرفته نشان دهنده افزایش سطح بازشو در الگوی خانه باغی بوده و در مرحله بعد الگوی خانه ها خیابانی می باشد. از طرف دیگر میزان درصد بازشو الگوهای خیابانی و الگوهای معماری داخل بافت تغییر عمده ای نکرده و تفاوت عمده بازشوها متوجه جهت نورگیری (به سمت درون و یا بیرون) می باشد. نمودار شماره چهار و پنج به بررسی نمونه به لحاظ تحلیل درصد نورگیری فضاو جهت آن پرداخته است.

نتیجه گیری و جمعبندی

تحول و نوگرائی در مولفه های سبک زندگی در شهر همدان در دوره پهلوی اول که ریشه آن در مولفه های اجتماعی فرهنگی اقتصادی و نظام شهرسازی و مدیریت شهری داشته، باعث شکل گیری مفاهیم نو در عرصه زندگی نوین گردید. بازتاب تحولات فرهنگی باعث شکل گیری مفاهیمی

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

جدول ۵. بررسی مولفه های مفهومی سبک زندگی در مشخصه های مفهومی و مصداقی معماری؛ ماخذ: نگارندگان

الگوهای معماری	مولفه های مفهومی سبک زندگی خانگی	مولفه های مفهومی فضا	مولفه های مصداقی معماری		
			الگوی کلان	الگوی میانی	الگوی خرد
خانه باغی	-تمایزاجتماعی تقلید از غرب -طبقه نو ظهور -فرد گرائی -انتخاب و مکراتیک شدن	-غلبه فضای باز بر فضای بسته و نیمه باز -حذف فضای پوشیده -همجواری فضای خدماتی در کنار سکونتی -تضعیف نقش جنسیتی فضا عملکرد گرائی فضا	-شکل گیری الگوی -معماری کوشکی - ساده شدن فرم برون گرائی -عدم توجه به اقلیم	-تفکیک فضائی عناصر -ارتباط افقی و عمود در قالب راه رو و پله -استفاده از ایوان های سرتا سری جهت توسعه فضا -عدم استقلال فضایی اتاق	-کاربرد تزئینات در سر در ورودی و نمای خارجی -استفاده از سقف های شیب دار و دودکش ها به تقلید از غرب -استفاده از گچ بری در نماهای خارجی
خانه های خیابانی	-همسازی آمرانه -الگو زندگی دوگانه (سنت و تجدد)	-کاهش نسبت فضای باز به فضای بسته -تجاری شدن خانه در غالب الگوی فضائی خانه –مغازه - توسعه فضای نیمه باز - بروکراتیک شدن فضا	-شکل گیری معماری دورگه – کوچک شدن خانه- برون گرائی در وجه بیرونی و درون گرائی در وجه درونی تاثیر وجه بیرونی تحت تاثیر معماری شهر	-توسعه فضاهای ارتباط افقی و عمودی در قالب راهرو و راه پله -تفکیک فضای سکونتی ازتجارتی	-همسازی نمای خارجی با معماری شهر -جزئیات فراوان آجر کاری در نما خارجی ورودی خاص با – استفاده از سرستونهای التقاطی در ایوان
خانه های بافت	-همسازی آگاهانه -جمع گرائی -استحاله تدریجی فرهنگی	-تعادل نسبی فضاهای باز و بسته -تنوع فضاهای باز، نیمه باز و بسته -تفکیک فضای جنسیتی - تفکیک فضای خصوصی و عمومی اهمیت فضای داخلی	الگوی معماری در قالب حیاط مرکزی وجود عنصر واسط نظیر دالان و یا هشتی بین کوچه و خانه توجه به اقلیم در جهت استقرار مناسب	-توسعه فضای داخلی در قالب وجود پله و ستون -تفکیک فضای خصوصی و عمومی در قالب احداث بالاخانه و یا سرسرا استقلال فضائی اتاق ها	-تزئینات داخلی سقف های سطح استفاده از شومینه در -فضای داخلی کاربرد نقاشی ایران در سرسرا فاقد تزئینات خارجی

مدیریت شهری
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۷ تابستان ۹۶
No.47 Summer 2017

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

نظیـر علم بـاوری و عقـل گرایی، عرفی گرایی و سـنت سـتیزی و توسـعه رفتار اجتماعـی زنـان در گردید. در عرصـه اجتماعـی مفاهیمـی نظیـر دمکراتیـک شـدن امـور زندگـی، جدایـی نسـل ها، شـکل گیـری طبقات اجتماعـی جدیـدو ایجـاد نظم نویـن اقتـدار حاکمیتی در عرصـه زندگـی شـد. در حـوزه اقتصـادی مصـرف گرایـی و اهمیـت اشـیا و تولیـد انبـوه جایگزینی جهت تولیـد سـنتی گردیـد و در عرصـه شـهر، توجـه بـه توسـعه فضاهای عمومـی و تمرکز گرایی، شـکل گیری عملکـرد های جدید و بروکراتیک شـدن امـور زندگی، توجـه دولـت بـه عرصه های زندگـی شـهروندان را روز بـه روز توسـعه داد.بررسـی و تحلیـل اثر بخشـی مولفه هـای زندگـی نویـن در معمـاری خانـه هـای شـهر همـدان، در قالـب سـه الگـوی معمـاری متفـاوت قابل مشـاهده اسـت. الگوی معمـاری خانه باغـی، خیابانی و خانـه هـای تحـول یافته سـنتی داخل بافت بـه عنوان مصادیـق تحـولات معمـاری خانـه هـا یـی می باشـند کـه از درون ماهیـت تحـول زندگـی، گذار از سـنت به نوگرایـی بازنمـود یافتـه اسـت. الگـوی معمـاری خانـه باغـی نمونـه ای از اثـر بخشـی سـریع الگـوی زندگـی نویـن در معماری می باشـد. بـه طوریکه ایـن معماری نماینـده تمایـز اجتماعی، قـدرت اقتصادی و اسـتحاله فرهنگـی بـوده و ویژگـی فضـای معمـاری ایـن الگـو توسـعه فضـای بـاز، عملکردگرایـی و عرفی سـازی می باشـد. الگوی معمـاری خیابانی نشـانگر تاثیر حاکمیت اقتدارگرا،تبدیـل مسـکن بـه امـر کالا و تجاری سـازی و بروکراتیـک سـازی بـوده و در عرصـه فضـا توجـه به فضـای بسـته و چنـد عملکـردی شـدن خانه نشـان از اثـر بخشـی تجـدد آمرانـه دسـتگاه حاکمیتـی در نهاد زندگـی سـنتی اسـت. الگـوی معمـاری تحـول یافتـه درون بافـت بـه صورت تدریجی سـعی دارد که مفاهیم نوگرایـی زندگـی را در عرصـه معمـاری در تعامـل هم بازنمایـی کـرده و تحـولات آن تدریجـی می باشـد. در ایـن الگـو بیشـترین تحـولات در سـاحت میانـی خانه در قالـب توسـعه فضای مرکـزی در قالب شـکل گیری سرسـرای مرکـزی قابـل مشـاهده اسـت. در جـدول شـماره شـش تاثیر مولفه های مفهومی سـبک زندگی در مشـخصه های مفهومی و مصداقی معماری در سـه الگـوی معمـاری نمایش داده شـده اسـت.

منابع و ماخذ

آذری، نرگـس (۱۳۹۲) تجربـه مدرنیتـه بـه روایـت فضاهـای تجـاری تهـران، نشـر تیسـا

اتابکـی، تـورج (۱۳۸۵) تجـدد آمرانـه، ترجمـه مهدی حقیقـت خـواه، نشـر ققنوس

اذکایـی، پرویـز (۱۳۸۵) فرهنـگ همـدان، انتشـارات دانشـگاه بوعلـی سـینا

ارمغـان، مریم. سـلطان زاده، حسـین (۱۳۹۲) معماری و فرهنـگ در خانـه هـای اعیانی تهـران در دوره قاجار، پژوهشـهای انسان شناسـی ایران، ۳(۱):۵۰-۲۹

الفـت و سـالمی (۱۳۹۲) نگاهـی به نظریه های سـبک زندگـی، فصلنامـه مطالعات سـبک زندگـی، ۱(۳):۳۱-۹

بـه خیـال مهـدی (۱۳۹۳) روزنامـه گلگون، سـال اول شـماره ۱-۵۴ انتشـارات سازمان اسـناد و کتابخانه ملی جمهـوری اسـلامی ایران

برومبـرژه، کریسـتین (۱۳۷۰) مسـکن و معمـاری در جامعـه روسـتایی گیـلان، ترجمـه عـلاء الدین گوشـه گیـر، نشـر موسسـه مطالعـات و تحقیقـات فرهنگـی

بوردیـو، پی یـر (۱۳۹۲) تمایـز، نقد اجتماعـی قضاوت هـای ذوقی، ترجمه حسـن چاوشـیان، نشـر ثالث

پیتـرآوری (۱۳۸۶) تاریـخ معاصر ایـران، ترجمه محمد رفیعـی مهرآبادی، نشـر نو

حائـری، محمدرضـا (۱۳۸۸) خانـه، فرهنـگ، طبیعت، دفتـر معمـاری و طراحـی شـهری مرکـز مطالعاتـی و تحقیقاتـی شهرسـازی و معمـاری

دانـش فـر، فرزیـن. محمـد حسـینی، پریسـا (۱۳۹۳) تحلیـل فرهنگی خانه سلماسـی تبریز بر اسـاس نظریه رپوپـورت، ۵مطالعات معمـاری ایـران،۲(۵):۹۹-۸۱

راپوپـورت، آمـوس (۱۳۹۲) انسـان شناسـی مسـکن، مترجـم فـرد افضلیـان، انتشـارات کتابکـده کسـری

شـهری، جعفـر (۱۳۶۹) تاریخ اجتماعـی تهران در قرن سـیزدهم، زندگـی، کسـب و کار، موسسـه خدماتـی

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

فرهنگی رسا.
فکوهی، ناصر (۱۳۸۷) انسان شناسی شهری،تهران، نشر نی
کیانی، مصطفی (۱۳۹۳) معماری دوره پهلوی اول، نشر شهر
گیدنز، آنتونی (۱۳۸۸) ،مدرنیت،زمان، مکان، ترجمه حامد حاجی زمانی، نشر اختران
مومن، ابوالفتح (۱۳۷۸) انقلاب اسلامی در همدان، جلد یک،ا نتشارات مرکز اسناد ملی
یزدانفر، سید عباس. ضرابی الحسینی،مهسا. (۱۳۹۴) تاثیر شیوه زندگی بر سازمان فضایی خانه در شهرستان ارومیه، نشریه علمی پژوهشی انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران،۳(۴):۶۱-۴۵
Benedikter,(2012).Lifestyle.in H Anheir
Bromberger, C. (1991). Habitat, architecture and rural society in Gilan plain (northern Iran). Translated from the English by Gooshegir, A. Tehran: Institute for cultural research and studies
John T .Haworth and J .veal(2004).Work and leisure. Routledge London
STPHEN FKENNY tSOCIAL MOVEMENTS AND INTERNATIONAL STYLES IN CONTEMPORARY ARCHITECTURE OF IRAN IN QAJAR ERA European Journal of Arts and Humanities 1(2), 80 87 ISSN: 2231 2015 Vol. 5 (S2), pp. 1

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]